

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи

30 серпня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
ВИКОНАВСТВА**

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта

014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітня програма Середня освіта (Музичне мистецтво)

2023-2024 навчальний рік

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Ревенко Наталя Валеріївна, доцент кафедри музичного мистецтва, кандидат мистецтвознавства, доцент

Щербак Ігор Вікторович, старший викладач кафедри музичного мистецтва, кандидат педагогічних наук;

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри музичного мистецтва

Протокол від «28» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри
музичного мистецтва _____ (Стріхар О.І.)

Анотація

Дисципліна «Сольно-інструментальна майстерність» спрямована на професійне становлення та формування сольно-інструментальної майстерності майбутнього викладача фахових дисциплін. В процесі вивчення дисципліни студент знайомиться з ключовими поняттями і принципами сольно-інструментальної майстерності з методикою викладання, з найбільш типовими проблемними питаннями щодо методики викладання сольно-інструментальної майстерності, оволодіває практичними виконавськими вміннями і навичками сольно-інструментальної майстерності з методикою викладання.

Ключові слова: аплікатура, технічні труднощі, засоби музичної виразності, художній образ, ескізне виконання, твір великої форми.

The discipline "Solo-instrumental skill" is aimed at professional development and formation of solo-instrumental skill of the future teacher of professional disciplines. In the process of studying the discipline the student gets acquainted with the key concepts and principles of solo-instrumental skills with teaching methods, with the most typical problematic issues regarding the methods of teaching solo-instrumental skills, masters practical performing skills and skills of solo-instrumental skills with teaching methods.

Key words: fingering, technical difficulties, means of musical expression, artistic image, sketch performance, work of large form.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта	нормативна
	Код та найменування спеціальності <u>014 Середня освіта</u>	
Загальна кількість годин – 90 год.	Предметна спеціалізація: <u>014.13 Середня освіта</u> <u>(музичне мистецтво)</u>	<i>Рік підготовки</i>
		2-й
		<i>Семестр</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,2 самостійної роботи студента – 4	Освітній ступінь <u>магістр</u>	<i>Практичні</i>
		20 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		60 год.
		<i>Індивідуальні:</i>
		10 год.
Вид контролю:		
		іспит

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 150 год.: 40 год. – аудиторні заняття, 10 год. – індивідуальні заняття, 100 год. – самостійна робота (30% ~ 70%).

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта	нормативна
	Код та найменування спеціальності <u>014 Середня освіта</u>	
Загальна кількість годин – 90 год.	Предметна спеціалізація: <u>014.13 Середня освіта</u> <u>(музичне мистецтво)</u>	<i>Рік підготовки:</i>
		2-й
		<i>Семестр</i>
	Освітній ступінь <u>магістр</u>	3-й
		<i>Практичні</i>
		12 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		126 год.
		<i>Індивідуальні завдання:</i>
12 год.		
Вид контролю:		
залік		

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 150 год.: 16 год. – аудиторні заняття, 4 год. – індивідуальні заняття, 130 год. – самостійна робота (8% ~ 92%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та результати навчання

Мета курсу: формування сольно-інструментальної майстерності майбутнього викладача фахових дисциплін. У процесі реалізації цієї мети слід розвивати інтерес студентів до вивчення даної дисципліни, використовуючи його як фактор активізації їхнього творчого потенціалу, а також посилювати професійно-педагогічну спрямованість навчального процесу. Заняття з цього предмету сприяють загальному музично-естетичному розвитку студента, допомагають більш глибокому засвоєнню музичних дисциплін циклу.

Завдання курсу:

- ознайомити з ключовими поняттями і принципами сольно-інструментальної майстерності;
- визначити найбільш типові проблемні питання щодо методики викладання сольно-інструментальної майстерності;
- оволодіти практичними виконавськими вміннями і навичками сольно-інструментальної майстерності.

Очікувані результати навчання:

ПР 4. Знає психолого-педагогічні аспекти навчання, виховання, розвитку учнів ЗЗСО.

ПР 5. Здатний реалізовувати державний стандарт і навчальні програми із двох навчальних предметів (або з одного навчального предмету, а також курсу за вибором, виду позакласної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах та виду позашкільної роботи з учнівською молоддю).

ПР 6. Інтегрує складні професійні уміння гри на музичних інструментах, співу, диригування музичними колективами, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів, артистизм, виконавську надійність (самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію)

ПР 14. Здатний застосовувати сучасні педагогічні технології, в тому числі і інформаційні, для забезпечення якості навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх закладах, закладах мистецької позашкільної освіти.

ПР 16. Демонструє толерантне ставлення до загальнолюдських, національних, особистісних, мистецьких цінностей.

ПР 20. Здатний вчитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими *компетентностями*:

I. Загальнопредметні:

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

II. Фахові:

- Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету музичне мистецтво, структурування навчального матеріалу, проектування та організації власної діяльності.

- Використання виявляти музикальність, виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентські), інтерпретаційні, артистичні уміння, виконавську надійність учителя музичного мистецтва.

- Здатність формувати в учнів предметні (спеціальні) компетентності.

- Здатність відчувати і демонструвати емоційну чутливість, рефлексію, ціннісне ставлення до музичних творів, здійснювати активне сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і художньо-педагогічне тлумачення змісту і смислу творів мистецтва.

- Здатність до інноваційної діяльності в сфері культури, мистецтва та освіти.

3. Передумови для вивчення дисципліни:

«Інструментальне виконавство з методико викладання», «Додатковий музичний інструмент», «Методика викладання інструментального виконавства», «Методологія викладання фахових дисциплін у ЗВО та ЗЗСО».

5. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми.

Тема 1. Розбір форми твору великої форми.

Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми

Кредит 2. Технічні труднощі.

Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми.

Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів

Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.

Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.

Кредит 3. Художній образ.

Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору великої форми.

Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.

Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.

Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.

6. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	сп
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми						
Тема 1. Розбір форми твору великої форми	15		2		1	12
Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	15		2		1	12
Усього:	30		4		2	24
Кредит 2. Технічні труднощі.						
Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	7		2		1	4
Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	7		2		1	4
Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми	8		2		1	5
Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	8		2		1	5
Усього:	30		8		4	18
Кредит 3. Художній образ.						
Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору великої форми.	7		2		1	4
Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	7		2		1	4
Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	8		2		1	5
Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	8		2		1	5
Усього:	30		8		4	18
Усього годин:	90		20		10	60

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми						
Тема 1. Розбір форми твору великої форми.	15		2		1	12
Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	15		2		1	12
Усього:	30		4		2	24
Кредит 2. Технічні труднощі.						
Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	7		1		1	5
Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	7		1		1	5
Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.	8		1		1	6
Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	8		1		1	6
Усього:	30		4		4	22
Кредит 3. Художній образ.						
Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору великої форми.	7		1		1	5
Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	7		1		1	5
Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	8		1			7
Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	8		1			7
Усього:	30		4		2	24
Усього годин:	90		12		8	70

7. Теми лекційних занять (не передбачені навчальним планом)

8. Теми семінарських занять (не передбачені навчальним планом)

9. Теми практичних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми</i>	
1.	Тема 1. Розбір форми твору великої форми.	2
2.	Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	2
	<i>Кредит 2. Технічні труднощі</i>	
3.	Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	2
4.	Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	2
5.	Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.	2
6.	Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	2

<i>Кредит 3. Художній образ</i>		
7.	Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору великої форми.	2
8.	Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	2
9.	Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	2
10.	Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	2
Разом:		20

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми</i>		
1.	Тема 1. Розбір форми твору великої форми.	2
2.	Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	2
<i>Кредит 2. Технічні труднощі</i>		
3.	Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	1
4.	Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	1
5.	Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.	1
6.	Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	1
<i>Кредит 3. Художній образ</i>		
7.	Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору великої форми.	1
8.	Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	1
9.	Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	1
10.	Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	1
Разом:		12

10. Теми лабораторних занять (не передбачені навчальним планом)

11. Самостійна робота Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми</i>		
1.	Тема 1. Розбір форми твору великої форми.	12
2.	Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	12
<i>Кредит 2. Технічні труднощі</i>		
3.	Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	4
4.	Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	4
5.	Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.	5
6.	Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	5
<i>Кредит 3. Художній образ</i>		
7.	Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору вел. ф.	4
8.	Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	4
9.	Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	5
10.	Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	5
Разом:		60

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Кредит 1. Методика роботи над твором великої форми</i>	
1.	Тема 1. Розбір форми твору великої форми.	12
2.	Тема 2. Розбір експозиції, розробки, репризи в творі великої форми	12
	<i>Кредит 2. Технічні труднощі</i>	
3.	Тема 3. Подолання технічних труднощів у творі великої форми	5
4.	Тема 4. Відпрацювання складних фрагментів	5
5.	Тема 5. Робота над засобами музичної виразності у головних темах твору великої форми.	6
6.	Тема 6. Ескізне виконання твору великої форми.	6
	<i>Кредит 3. Художній образ</i>	
7.	Тема 7. Створення художньо-виконавського плану твору вел. ф.	5
8.	Тема 8. Робота над експозицією, розробкою, репризою в творі великої форми.	5
9.	Тема 9. Вивчення напам'ять по частинам твору великої форми.	7
10.	Тема 10. Виконання твору великої форми напам'ять.	7
	Разом:	70

12. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :

I – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – підготовка публічного виступу з метою демонстрації виконавських вмінь і навичок гри на основному музичному інструменті (для студентів ДФН).

Підготовка та захист контрольної роботи:

1. Виконати розбір форми твору.
2. Виконати роботу над апікатурою.
3. Виконати роботу над подоланням технічних труднощів.
4. Виконати роботу над засобами музичної виразності у головних темах твору.
5. Виконати роботу над засобами музичної виразності в цілому у творі великої форми.
6. Виконати ескізне виконання твору великої форми.
7. Створити художньо-виконавський план.
8. Виконати роботу над експозицією, розробкою, репризою.
9. Вивчити напам'ять по частинам.
10. Виконати твір напам'ять.

Основне завдання цього виду діяльності – навчити студентів самостійно працювати з літературою та нотами; творчо сприймати навчальний матеріал і осмислювати його; сформувати навички щоденної самостійної роботи з метою одержання та узагальнення знань, умінь і навичок.

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

- 1) Правильність постановки рук і звуковидобування.
- 2) Майстерне рієнтування в клавіатурі.
- 3) Ступінь володіння технічними навичками гри.
- 4) Ступінь володіння засобами музичної виразності.

13. Форми поточного та підсумкового контролю.

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних робіт, уміння самостійно

опрацьовувати нотні тексти, створення художнього образу п'єси, вивчення напам'ять п'єси, здатності публічно виконати вивчений репертуар.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно, коли він емоційно, художньо переконливо та технічно довершено виконав репертуар згідно вимог навчальної дисципліни. У ході виконання студент долає технічні труднощі, передбачені для самостійного опрацювання, наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу.

Студенту виставляється дуже добре, коли він добре знає художньо-навчальний репертуар, але ж виконує його без відповідної емоційності. У ході виконання студент долає технічні труднощі, передбачені для самостійного опрацювання, наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу, але наявні незначні виконавські огріхи.

Студенту виставляється добре, коли він добре виконує репертуар, але представлення елементу музичної тканини не сприяє розкриттю художньо-образного змісту композиції, або порушує його цілісність; трапляються виконавські огріхи.

Студенту виставляється достатньо, коли він засвоїв частково, фрагментарно художній матеріал та припускається помилок щодо нотного тексту виконуваних п'єс; трапляються суттєві виконавські огріхи.

Студенту виставляється задовільно, коли він випускає, втрачає при виконанні певні мотиви, а то й фрази виконуваних п'єс; трапляється значна кількість виконавських помилок різного роду.

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний **розподіл балів, які отримують студенти** за 3 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота										КР	Накопичувальні бали/сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	20	300/100*
50	50	25	25	25	25	20	20	20	20		

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

14. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу, музично-теоретичний аналіз п'єси, вияв складностей теоретичного характеру, особливостей фактури, аплікатури; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу, дії, що сприяють усвідомленню студентами загального змісту і сутності музичного твору та особливостей його виконання: демонстративне виконання викладачем фрагментів або цілого музичного твору; проблемне навчання, дії, що пов'язані з практичним відпрацюванням та засвоєнням технічних та художніх навичок під час виконання музичного твору: читка з листа нового твору, багаторазове програвання, приспівування окремих місць, метро-ритмічне відпрацювання; практично-евристичний метод – творчі відкриття, характерне на завершальних стадіях роботи над музичним твором, коли при кожному практичному виконанні є поява створення неповторних образів індивідуального характеру, застосування незвичайних технічних прийомів виконання, індивідуальна інтерпретація музичного твору, виконання його окремих фрагментів, випробування нетрадиційних прийомів виконання.

15. Рекомендована література

Базова

1. Інструментальне виконавство: теорія, історія та практика : колективна монографія / В. А. Гусак, В. С. Калабська, Т. І. Кремешна, Т. А. Радзівіл, О. С. Умрихіна. – Умань : «Візаві», 2016. – 186 с.
2. Праксеологічна спрямованість професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва : монографія / О. І. Стріхар, Л. С. Аристова, К. К. Зуб, Л. Л. Васильєва, І. В. Щербак та ін.. – Миколаїв : «РАЛ-поліграфія», 2016. – 300 с.
3. Ревенко Н. Інструментальне виконавство (Фортепіано). Частина І: (навчально-методичний посібник / Н.Ревенко. – Миколаїв: «РАЛ-поліграфія», 2018. – 318 с.
4. Теорія і практика акомпанементу: [навчально-методичний посібник до курсу «Концертмейстерський клас» та «Основи праці в студії» для студентів мистецьких спеціальностей] / Уклад.: І.Г.Стотика, Е.А.Власенко, Я.В.Сопіна, О.В.Стотика / Заг. ред Стотики І.Г.- Мелітополь: МДПУ, 2018. - 127 с.
5. Шукайло В. Ф. Шлях до майстерності піаніста: навчально-методичний посібник. / В. Ф. Шукайло – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. – 206 с.
6. Щербак І. В. Інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема / І. В. Щербак // Наукові записки / Ред. кол. : В. В. Радул, С. П. Величко та ін. – Випуск 141. Частина II. Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 93–97.
7. Щербак І. В. Педагогічні умови виховання творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва / І. В. Щербак // Збірник наукових праць «Педагогічні науки» – Вип. LXXIV. – Том 2. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 89–93.
8. Щербак І. В. Професійні властивості майбутніх учителів музичного мистецтва / І. В. Щербак // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – № 9 (63). – С. 224–235.
9. Щербак, І. В. (2019). Розвиток професійних властивостей майбутнього вчителя музичного мистецтва *Наукові записки, 174. Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 159-164.* (Shcherbak, I. V. (2019). Development of professional properties of future teachers of musical art. *Scientific notes, 174. Series: Pedagogical sciences. - Kropyvnytsky: RVV CDPU them. V. Vynnychenko, 159-164.*
10. Щербак І. В. Технологічний процес розкриття художнього образу музичного твору майбутніми вчителями музичного мистецтва / І. В. Щербак // Мистецька освіта : історія, теорія, технології : зб.наук.праць / за заг. ред. докт. пед. наук, проф. Т. А. Смирнової. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – С.166–173.

Допоміжна

1. Організація інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в умовах модульно-рейтингового навчання / І.К. Глазунова. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015 - 68с.
2. Ревенко Н.В. Фортепіанна творчість українських композиторів у контексті розвитку музичної культури України (80-90-ті роки ХХ ст.): монографія / Н.В. Ревенко. – Миколаїв: «РАЛ-поліграфія», 2018. – 238 с.
3. Щербак І. В. Підготовка вчителя музичного мистецтва до громадянського виховання : [навч.-метод. посіб.] / І. В. Щербак. – Миколаїв : Ліон, 2018. – 200 с.

16. Інформаційні ресурси

1. <http://noni.org.ua/>
2. www.quatre-mains.net/
3. <http://www.ukrbook.net>
4. <http://www.nbu.gov.ua>
5. nlib.org.ua/ru/nlib/catalog
6. <http://www.europeana.eu/portal>
7. <http://www.rudolphsmusic.com/>
8. <https://mashamusic.org/about/found/>
9. <http://www.twirpx.com/files/art/music>
10. <https://classical.suspilne.media/list.php>
11. <https://lib.oa.edu.ua/funds/music/public>
12. <http://elib.nplu.org/collection.html?id=33>
13. <http://www.quellen.org.ua/ru/gallery/album/4>
14. www.e-reading.org.ua/book.php?book=104929
15. <http://notonosec.at.ua/load/ansambli/narodnye/15>
16. <http://www.akolada.org/index.php?page=biblioteka>
17. <https://sites.google.com/site/klasicnamuzikazahidnoieevropi/home>
18. mirknig.com/knigi/kultura/1181553568-tehnika-fortepeyannoy-igry.html
19. <https://sites.google.com/site/muzicarts7325/home/instrumentalna-muzika>
20. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.vixi.halidonmusic&hl=uk&gl=US>